

Kongl. May.^s

STADGA

och Förordningh /

För Smältare och Rästvändare / wedh
Kopparbruket i Sveriges Rike.

Tryckt i Stockholm af Zanatio Meurer /
Kongl. Booktr. Åhr 1664.

STADGA

21.A
1584

ii **S** I N N L

medh Guds Nådhe /
Sveriges / Göths och
Wendes Konungh och Arfför-
ste / Storfurste til Finland / Her-
tigh vthi Skåne / Estland / Lijfland / Carelen / Brehmen /
Behrden / Stettin / Pommern / Cassuben / och Wenden /
Förste til Rugen / Herre öfwer Ingermanland och Wis-
mar, Så och Pfalkgreffe widh Rhein i Beyer / til
Gülich / Clewe och Bergen Hertigh / ic. Gdore witterligt /
at effter som Stoorre Kopparbergs Grufwas Diupheet /
samt dagelige Förfarenheten nochsamt bewitnar / medh
hwad mödo och omkostnadt / Bergsmännerna sin Mallm
dher vthur hämpta / och dher såmpte icke mindre än allment
klagat warder / huruledes Bergsmännen sådan sin dort
wärfde Mallm / och endeste Brödpenning / måste tilbe-
troo och vnderkasta sine Smältares och Kostwändares
discretion / hwilke antingen aff Öförfarenheet / försunel-
se eller egenwilligt wijs / dhen så icke råstandet / som smaltan-
det handtera / at fast än Mallmen är godh och af evahanda
slag / lijkwäl icke alle Bergsmän lijfa Quantum / Vthan
somblige mehr och mindre / och een dehl fogha effter sina
Smälningar bekomma kunna / tilmätandes sådant met
dher as egit wällande / vthan / at antingen en ser deles Öf-
ka / eller smältandes olijfheet / dhen dhe / der så swore / lij-
kwäl råtra eller förbättra borde / och således bedraga sine
Huusbönder / om sin endeste Naring och wälfärdh / hvil-

ket så mycket lättare hoos Smältare står effter hore gode
tackio at göra / som dhe af ingen Smältare Ordning vgnar
nes Proportion / mindre om Mallmens egenkap / wetta
eller wetta wehla; Men såsom man hafwer goda Proff
aff dhe wäl författade Bergz Mahnestares och Hamar-
smeders hällsamma Ordningar / huru wære Järnberz-
lager / wärteligen medh godh menage än dageligen dher
vthaff betiente wårda / och sigb dher aff wäl behuna / Ds
och icke mindre / Vthan fast mehre åligger / dhet samma at
refleclera vppå Stoora Kopparberget / såsom dhen fast
ådlare är / och mehra Ds och Rijet importerar; Alltså
hafwe Wij nödigt funnit / sådan Bergzlagens / och dher
ibland vertörande Wår och Chronones skada / at affbona /
och igenom godh Ordning at förekomma / fördenkul Wij och
äre förorsakade wordne / at låta författa för Smältarne
widh Kopparberget / an Ordning / på sätt och wdh / som fol-
lier / nerabl.

Först skal Bergmästaren medh dhe 24. Bergslagens
Äldste / låta granneligen och uogha vpteckna / alla brukeli-
ge Kopparhittor / så i Fahlu Stadh / som Hütte Lagerne /
så och alle Smältare / som widh närwarande tydh / så wäl
i Staden / som heela Bergslagen tillhöruandes äre / aff hte il-
te Smältare / nåare / som Bergmästaren medh dhe 24. äld-
ste finne och vrdhre dhe båda wåra / skole til Alderman
wällias och förordnas / och sedan aff dhem så många til
Alderman åbro tagne / som nödigt behöfues til alla Hüt-
telagerne / skal sedan aff dhe öfrige vthleeta / dhe som bäst
kunna wåra til Mestarsmältare / och dher aff een til hwar
Hütte Wagn fördeles. Men dhe Smältare / som icke
kunna alldeles wåra dher vthinnan så kunnige och förfar-
ne / som dhe til Mestare kallade äre / skole tiens för Smäl-
tare och Hütredränger / til dhes dhe och samma Ambete
vth

vthlärt hafwa / och skole vthi hwar Hütte inge flere wåra
än en Mestare och en Hütte eller Smältare Dräng.

II.

Shuru wäl Smältarne och dheras Dränger vpbå-
ra och bekomma dheras Löhn och betahling effter wecho-
bruten och Kostarnes vpsättande / skole dhe lustwål stå-
diaz til wisse Thrs Tienster vthi dhen Hütte / som dhe låta
sigb anskrifwa / och dher widh förblifwa sitt Åhr vth/
nembligen ifrån Michaelis til Michaelis.

III.

Yngen Mestarsmältare eller Dräng må eller skal
brnta dhet affstedh och Contract / som han medh eganden /
en eller flere / öfwer någon Hütte ingångit hafwer / vthan
affbidare deligen sin bestämde tyds vthlop; Brnter Me-
stersmältaren / skal han böta / 40 Markor / brnter Drän-
gen / böte 20. Markor / alt räknat i Sölswernunt / och
dher ofwan vppå vpsulle Åganden allan skadan; Brnter
Husbonden eller Bergsmannen / wari samma Straff
vndergifwen som Smältaren. Men wili enter a vpsåna
Contract. skal sådant skee 3. Wånader eller 1 Åhr förvth/
men icke dher vnder / och widh Bruswe Tinget betryffa/
hwad skähl han dher til hafwer.

IV.

Och emedan Mestarsmältaren skal draga försorgh/
at icke allenast Hütte Wagnen / är effter sin rättä proporti-
on bngd / buswer wal redd / så til Subiu som Kostbruk /
vthan och vnder Smältandet wal wachtat / så och dher
hoos wåra förpliktat wähl at vnderwisa sin Dräng / ja
vthi redningen / som smältandet; In skal Mestarsmäl-
taren bekomma til Löhn vthi ett för alt för Wechobruket
Tree Dah er 8. Or Sölswernunt / men Drängen alle-
nast 1. ee Dahler Sölswernunt och hafwe ingen Rätt /
at for-

A ij

at for-

at fordra / hwarcken drifnings / eller rednings Shl. Men
dhe Smältare / som arbeta på Bergsmannens Kost / be-
komma allenast / Mestarsinältaren 1½. Dahler Sölsiver
Wint / och Drängen 1. Dahler 2. Dr Sölsiver Wint / och
intet mehra: Och vthi Kostbruket / skal Mestaren bekom-
ma för hwar Laghgill rosta han vpsätter vthi ett för alt / 1.
Dahler 20. Dre Sölsiver Wint / men Drängen allenast
1½. Dahler Sölsiver Wint / men dhe som iurha Bergs-
mannens Kost / bekommer Mestarsinältaren för hwar Ro-
sta han vpsätter / 20. Dre Sölsiver Wint och Drängen
12. Dre Sölsiver Wint / och hwilken Bergsman som mehr
gifwer sine Smältare / än vthi dhenna Ordning förmåh-
les / dhen samme skal förste gången han dher medh beträdes /
plichta ½ Skippundh ofriy Koppur / men kommer han
oftare igen / böthe hwar gång Ett Skippundh ofriy Kop-
pur / men fordrar Smältaren och Drängen mehr / skal
han böta 20. Markor Sölsiver Wint för hwar gång han
dher medh beslas.

V.

Ther någon Låredräng sig inställer at wilia lära
Smältareämбетet / dhen skal Alldermannen låta intekna
vthi Smältare Ämbetes Boken / och han Drängen sedan
förplichtat vara / widh dhet Ämbetet blifwa til dhes han
vthlärde hafwer / hwarpa honom Lårebreeff aff Mesta-
ren gifwas skal. Men dher han aff Motwilligheet / och
vthan laghlig eller skäligh Orsak träder ifrån samma
Ämbete / för än han vthlärde och Lårebreeff beoilt hafwer /
och begifwer sig på andre Orter / då skal Bergsmanen / hoos
hwilken han tient hafwer / sampt Alldermannen / så wäl
som Smältaren / medh Bergmestarens assistence / hafwa
macht dhen samma lära igentaga / hwarest han finnes / och
honom åter hoos sin Mestare inställa / och plichte för sin
morb.

moothwilligheet medh Gatulop en gång igenom / och des
förvthan ware förplichtat tienna sin lego tidh vth.

V I.

Hwilken Smältare eller Hytte Dräng som sine Låre-
år hafwer vthtient / och wil Mestare blifwa / dhen sam-
me skal medh sin Mestares Lårebreeff / sig hoos Allder-
mannen i dhet Hyttelaget / dher han är / angifwa / och ho-
nom sådant förkinna / wijsandes honom sitt Lårebreeff / aff
dhen Mestare vnder hwilken han tient / och Smältare
Konsten lärde hafwer / då skal Alldermannen på en wis
tidh / samman kalla Wpsynesmannen / och sine Wpsittare /
och vthi dher as närwaro / för si honom noga förhåra / om
han hafwer fullkomligh wett och Kundskap 1. huru han i
Sublu och Kostbruket redningar tilbör ligen skal stå Botn
vthi sin wissa bredd / högd och längd. 2. Stella Forman
och blåsten medh Brösten rätt / 3. Dirigera Wpsättun-
garna effter Wallmens Egenkap / medh tillsättning / aff
flagg / flusser och Kohl / 4. Hafwa förstånd och kunna
see / om wärcket är wäl wänt och tilredt / så wäl Suble-
som Kostbruket. 5. Om han hafwer Wertschap om een Hytte
te Wngns bngnadt och rätta proportion / såsom högden / så
til bröst / som rygg ofwan Forman / diup vnder Forman til
Botnehällen / breed emellan Hårdstenen och Wählsten / så
at i hårdan är ett gott Stubbessbrum / liem om Botne-
hällens Wdhsteens och Stubbessenernes rätta stoorleek /
och huru högt Botnehällen ifrån grunden läggas skal / så
och huru lång / bred och widh Trunkan dher vnder wa-
ra böhr / såmpte kånkel på godh och dugeligh Hyttesteen /
som förr Eldh durachtigh är / medh mehra / som til sådant
hörer och aff dageligh praxi sig gifwandes warder: Då
nu Alldermannen medh Wpsyningsmannen finna och
pröfwa Smältardrängen / som Mestare blifwa wili / så-
ledes

ledes om alt dhetta godh Kundskap och Förfarenheet haf-
wa skal samma Dräng uti Aldermännens och Bysittia-
rens närvaro / på sin egen hand / och vthan någons wida-
re vnderwising / medh en tilsförordnat Smållaredrängs
tilhielp / reeda hntte Vagnen så till Sublu som Koste-
brut / doch på särskillte tider / och enär Aldermannen
medh dhes Bysittiare / hans redningh godh besinna / skal
han vthi Mestares ställe medh sin förordnade Dräng drif-
wa Smålleningarna för samma Vagn / som han sielf till-
redt hafwer / både vthi Koste och Sulebrut / på 1. We-
for / och dher på Aldermannen / sampt Vpsyningsmans-
nen och Bysittiarne / besinna bonom effter all proff / så vthi
redningen / som smålltandet / kunna passera för en Mestare
re / då först skal Aldermannen vara förpligtat at gifwa
bonom Mestare Bress / och han / som Mestare blifver /
vara skyldig / för sådant Bress gifwa Aldermannen /
Sex Mark Sölswermont. Men Vpsyningsmannen
och Bysittiarne skola för dheras omak / hwar gång sådant
förehaffs / aff Bergslagen / eller Armbosse medlen / bekom-
ma / nembligen / Vpsyningsmannen / 6. Mark / och Bysittiarne
hwardera 1. Mark Sölswermont.

VII.

Ehoo som dhetta Smålltare Ambetet lära wil / skal
intet vara tvungen til någre wissa Åhr / vthan dhen ena
tan igenom sin flit och achtsamheet / dhet snarare lära än
dhen andra; In skal Aldermannen / dhen som medh
sielfwa Arbeter nopachtigt kan betyga sin Konst / effter
föregångit behörigt Proff / och thens Mestare Smållta-
res Witnesbörd / som han tiert hander / vara förpligt-
at / förmedelst meddehlande Mestare Bress / betyga dhet
han för en Mestare / smålltare passera kan.

s. alle

39. 38

Ernewerte Land = Ordnung /

Wie es

mit

Den Kleidungen / Hochzeitten / Kindtauf-
sen / Begräbnüssen und andern im Lande eingeris-
senen Unordnungen / und deren Abschaffung hin-
fürro sol gehalten werden.

Reval / 55.

Bedruckt von Adolph Simon / Gymn. Buchd.

Anno 1665.